

Arkiv Nyt

Nyt fra Vinderup Egnshistoriske Arkiv

Nr. 16

August

2002

En veterans oplevelser fra krigen i 1864.

Side 4

På Trandum kirkegård findes denne mindesten over veteranen Knud Thomasen.

På side 4 er hans beretning om deltagelsen i krigen gengivet.

Et kortfattet resume af begivenhederne i forbindelse med krigen i 1864

Side 6

Stubbergaard

I serien 'Egnens Slotte og Herregårde' er vi kommet til Stubbergaards historie.

Di gammel o di ny Tier

Side 15

Heller ikke i 1920 var alle tilfredse med udviklingen og en poetisk sjæl satte sine meninger på vers.

Nogle nyerhvervelser på Arkivet.

Side 16

Lidt om et par erindringer med tilknytning til egnen.

En moderne vaskemaskine

Side 17

På billedet her til venstre ses hvordan vasken kunne foregå for over 100 år siden. Det kunne ifølge amerikanerne gøres meget nemmere.

Fra Mads Hansens dagbog

Side 18

Mads Hansen drev sammen med 'Mie' fra 1926 til 1961 Sevel Kro.

Daniel Christensen har lånt Mads's dagbøger og fortæller derfra.

Møder, arrangementer, ture m.m.

Side 20

Nekrolog over Arne Christensen

Side 14

Bestyrelsen

Formand

Gunnar Hallum, Søvejen 24, Herrup

Tlf. 97 45 22 27

Næstformand

Christian Vestergaard, Sevelvej 38, Vinderup

Tlf. 97 44 10 63

Kasserer

Hans Peter Christensen, Østparken 10, Ejsing

Tlf. 97 44 62 78

Sekretær

Mette Kristensen, Mosevej 36, Vinderup

Tlf. 97 44 17 45

Søren Møller, Pilevang 1, Sevel

Tlf. 97 44 84 41

Daniel Kristensen, Nautrupvej 18, Sevel

Tlf. 97 44 80 57

Kurt Guldbæk, Hasselholtvej 4, Vinderup

Tlf. 97 44 21 54

Faste udvalg

Arkivudvalg

Fmd.Kurt Guldbæk, Hasselholtvej 4, Vinderup

Tlf. 97 44 21 54

Mette Kristensen, Mosevej 36, Vinderup

Tlf. 97 44 17 45

Hans Peter Christensen, Østparken 10, Ejsing

Tlf. 97 44 62 78

Gunnar Hallum, Søvejen 24, Herrup

Tlf. 97 45 22 27

Mødeudvalg

Fmd.Søren Møller, Pilevang 1, Sevel

Tlf. 97 44 84 41

Daniel Kristensen, Nautrupvej 18, Sevel

Tlf. 97 44 80 57

Christian Vestergaard, Sevelvej 38, Vinderup

Tlf. 97 44 10 63

Hans Peter Christensen, Østparken 10, Ejsing

Tlf. 97 44 62 78

Daglig leder

Bodil Møller, Pilevang 1, Sevel

Tlf. 97 44 84 41

Arkiv Nyt

Udgives af Vinderup Egnshistoriske Forening, Vinjes Torv 1,

Tlf. 97 44 29 98

Redaktør: Kurt Guldbæk, Hasselholtvej 4

Tlf. 97 44 21 54

Alle bidrag til bladet sendes til ovennævnte eller Arkivet.

Tryk: Ellgaard Tryk, Langgade 35, Hogager

Tlf. 97 46 82 23

Oplag: 400 stk.

Til medlemmerne

I juni åbnede vi på Arkivet den sidste af årets udstillinger, der viser sider af foreningslivet i Vinderup Kommune og kan ses frem til ind i december måned dette år.

Fra dette sted skal lyde en opfordring til, at medlemmerne ikke bare selv kommer på udstillingen, men gerne delagtiggør venner og bekendte i denne oplevelse.

Tak til de mange foreninger - imellem 20 og 30 - der gik med på ideen: nemlig ved en lille udstilling på Arkivet at vise og fortælle lidt om deres forening.

Men udstillingen har også det videre sigte, at foreningernes gamle protokoller og arkivalier må finde et blivende sted på Egnshistorisk Arkiv. Flere af de udstillende foreninger har bifaldet en sådan ordning, forhåbentlig til fælles bedste.

En gennemgang af den nuværende udstilling kan bane vejen for nytænkning og inspiration: Stenene vi går og træder på til daglig, som vi finder i mark og have eller hjembringer fra en strandtur, kan i virkeligheden fortælle en del af historien om vort lands fortid. Borger- og Håndværkerforeningens udstilling fortæller om virksomme folk, der gennem tiderne har præget Vinderup, Socialdemokratiets udstilling på samme måde om kampen for de små i samfundet, her på stedet og ude i landet.

Naturfredningsforeningen, Biavlerforeningen og Husflidsforeningen beretter sammen med Racedueforeningen om gode sunde interesser og foreningsmedlemmer der yder en stor indsats for deres forening, bekræftende at foreningsarbejde er både at yde og nyde.

Det humanitære kommer til udtryk i udstillingen om "Røde Kors" i Vinderup, ligesom Ejsing Beboerforening viser, hvordan man i en af de nyere foreninger får tag i folk.

Udstillingerne om spejderarbejdet - gælder både de blå og de grønne sammen med M og K - kalder minder frem om en ungdomstid, der nu ligger 40 - 50 år tilbage, da verdenskrigen var forbi, da fremtiden tegnede lys og vi flokkedes ved ungdoms- og spejderarbejde, deltog i lejre og ture og lærte at tage et ansvar for hinanden, imens vi sang i den grønne sangbog:

Nu knytter vi vort broderbånd,
i venskab og i gammen,
nu smeder vi det sammen,
om hele Danmarks land.

Gunnar Hallum, juli 2002.

En veterans oplevelser fra krigen i 1864.

Stenen på Trandum Kirkegård til minde over Knud Thomasen

På Trandum kirkegård står der et gravminde over Knud Thomasen, en af veteranerne fra krigen om Sønderjylland i 1864.

Efter krigen fik han ophold hos en søster i Ejsing. Ca. 2 år efter blev han gift og fik en landbrugsejendom i Trandum Skovby, og - som han selv siger, "hvor a så løved i armod siden."

Knud Thomasen blev gift 1. gang med Mette Nielsen fra Karstoft og 2. gang med Kirsten Viftrup. Sammen fik de 17 børn. Ved kgl. reskript af 26. juli 1926 blev Knud Thomasen udnævnt til dannebrogsmænd. Ordenen blev tildelt d. 28. juli samme år.

Omkring ved den tid da Knud Thomasen fyldte 92 år, blev han opsøgt af den historisk interesserede lærer Rasmussen fra Vridsted. Til ham fortalte Knud Thomasen:

Jeg er født i 1839 i Trandum Skovby, hvor mine forældre boede og jeg gik til skole i Søndermølle Biskole. Degnen var Jens Peter Murer, han gav mange klø, men var alligevel ikke så ringe en lærer.

Ved visitats i Sevel Kirke sagde biskoppen: børnene fra Biskolen står nederst i kirken, men øverst i kundskaber. I kirken brugtes Kingos Salmebog, men biskoppen trådte frem i kordøren og anbefalede en ny salmebog, hvorfra han oplæste to salmer "Den yndigste Rose er funden" og "Vor Tro er den forvisning på". Så blev den nye salmebog indført i Sevel.

Jeg var hjemme indtil min konfirmation. Så tjente jeg i Ejsing 5 år på samme sted, kom så til Øster Lidegaard i Estvad og var der i 3 år. Ved sessionen i 1861 blev jeg indskrevet til soldat og indkaldt året efter til 20. batt. 21. komp. nr. 254 i Altona. Vi var på kasernen i 8 uger, de næste 18 måneder ude i byen. Så blev vi overført til 6. komp. under kaptajn Haxthausen. Han havde været ved Garden og var en kæmpe. Højre fløjmand kunne gå under hans arme med skuldret gevær. Vi marcherede langs Elben ad en pløret vej. En af officererne istemte en sang og mandskabet sang:

*En baron ved kongens taffel, nea nea lu la la,
tabte både kniv og gaffel, nea nea lu la la.*

Fortsættelsen var mere uartig og kaptajnen blev gal og kommanderede "løb". Så måtte vi løbe en hel mil, før vi kunne vende næsen hjemad til lejren. Folkene i Altona var flinke. Hvad vi forlangte på dansk fik vi altid, der brød de sig ikke om den tyske snak.

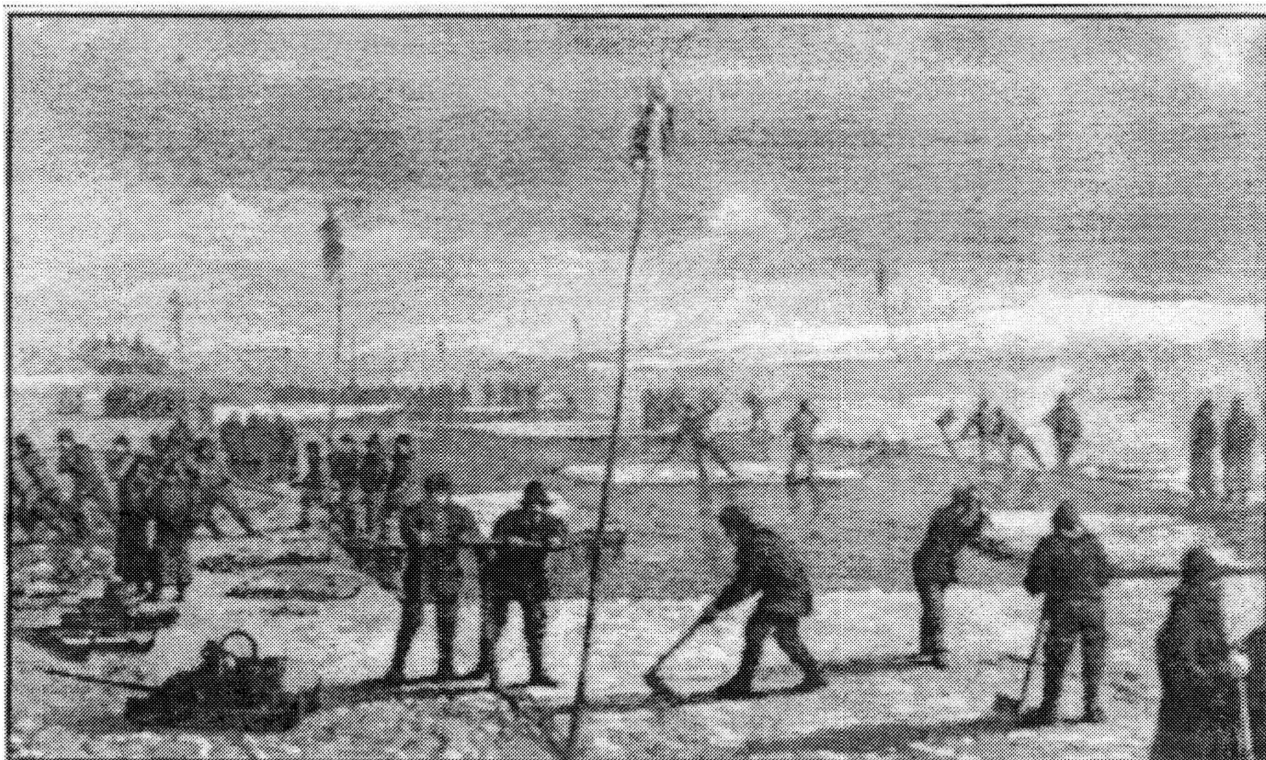
I slutningen af 1863 var vi på manøvre i Slesvig. I julen kom vi til Altona igen, for straks at få marchordre til Slesvig by. Hertil kom vi nytårsaften og blev sat i arbejde med at udbedre skanserne. Andre skulle hugge en 20 alen bred rende i Slien, der var tilfrossen. For at holde vågen åben, blev der sejlet frem og tilbage hele tiden. 2. feb. fik vi første gang ladet med skarpt. Kompagniet arbejdede med at optage jernbaneskiner, da vi havde de første træfninger. Så stod vi 4 dage på feltvagt ved Hadeby Nor og vi opholdt os i kirken. Så blev der råbt. "til gevær, ingen højkrøstet tale". Fjenden stod da på landevejen til Slesvig, og vi måtte forlade stillingen. I løbet af natten trak vi nordpå, og ved solopgang nåede vi Isted Skov. Da var Pikkelhuerne lige i hælene på os. Kompagniet dannede nu kæde, og i sne til knæerne gik vi frem mod fjenden, der blev standset. Vi blev så afløst og kom til at stå i reserve ved Sankelmark, for derefter at blive indkvarteret i Flensburg. Vi var hos en slagter. Her fik vi både kød og suppe, men ingen brød. Vi lå en time i slagterhuset, så blev der blæst "afsted". Konen havde ganske vist lige skænket kaffe til alle 50 mand - og den fik vi - skønt hornblæseren flere gange gik forbi og blæste "kom, kom, gesvindt"..

Vi trak videre nordpå, mange var søvnige og trætte og nogle ville lægge sig i vejgrøften trods sne og kulde. Kaptajnen holdt på, at for dem der lagde sig, ville det være den visse død, og vi måtte videre, kom omsider til Sønderborg. Her var der fyldt med folk overalt. Vi lå på et gulv i vand og is og sov godt. Kaptajnen kom og kommanderede "nu op". En vogn med brød kom forbi, dog ikke beregnet til os, men vi satte efter den og erobrede brødet. Om aftenen kom vi på et skib og blev sejlet til Fredericia. Her lå vi en kort tid, kom da til Fyn, herfra med skib til Als, hvorefter vi gik i stilling på Dybbøl. Tyskerne havde gravet skyttegrave syd for skanserne, vi havde dem på 100-150 alens afstand. Her lå vi og skød efter fjenden og de gav os godt igen. En tysker kom op fra skyttegraven og vinkede med en seddel. En slesviger af os, der forstod tysk, gik derhen. På seddelen stod: vil i lade være med at skyde på os, når vi står på post, så vil vi også lade være at skyde på jer. En tysk underofficer bød slesvigeren en cigar og sagde: i morgen skal stillingen tages. Næste morgen affyrede fjenden over 30 skud i minuttet, og vi kunne intet se for røg og damp. Vi stod i skanse 6 og skulle lige til at spise suppe. Hornblæseren skulle have blæst "Alarm", men der kom intet signal. Han var vel bleven skudt. Vi stormede nu frem mod fjenden, der lå bag et dige. 5 alen før diget blev jeg ramt i skulderen og kuglen rev to-tallet af mit nr - 254. Jeg blev slået omkuld og tabte mit gevær, der havde fået en kugle igennem skæftet. Jeg kunne ikke mærke, hvor jeg var ramt, men

kunne ikke rejse mig. Fjenden var drevet tilbage, men lidt efter kom de igen og vore soldater måtte vige. Min sidemand kom løbende forbi og råbte til mig "hvad ligger du der efter, Knud, vil du ikke med?". De hjalp mig op, så jeg kunne komme med, men blodet løb af min skulder. Vi nåede broen over til Sønderborg. Her kom vi under dobbelt ild og en af mine bekendte derhjemme fra, en soldat fra Sahl, blev ramt og døde ovre på Als.

Sammen med andre, der var nået til Sønderborg, kom jeg med en damper til København. Undervejs var jeg blevet forbundet og blev nu indlagt på infermeriet og senere flyttet til Artillerikasernen.

3 måneder efter blev jeg kasseret og sendt hjem.

Gammelt træsnit, der viser hvordan soldaterne brød isen for at hindre fjenden i at gå over Slien.

En kortfattet resume af begivenhederne i forbindelse med krigen i 1864.

Efter treårskrigen i 1848-51, hvor danskerne besejrede oprørerne i Slesvig-Holsten, blev der arbejdet intens på at finde en løsning på problemerne med grænsedragningen mod Tyskland.

Danmark havde på dette tidspunkt et godt forhold til England og Frankrig og i en eventuel krigssituation mente man at kunne vente hjælp fra disse lande. Derfor mente man fra dansk side, at tiden var inde til at gennemføre den såkaldte

"Ejder-politik". Det vil sige, at Danmarks sydgrænse skulle være Ejderen, vel vidende, at man da fik udestående med "Det tyske Forbund" anført af Prøjsen, ligesom holstenerne nok ville afstedkomme vanskeligheder.

Efterhånden måtte regering og rigsdagen bøje sig for folkestemningen: vi ikke vundet treårskrigen og var Danmarks naturlige sydgrænse ikke Ejderen. Det nærved liggende "Dannevirke" havde en vældig symbolsk betydning og havde vi ikke venner, der ville komme til hjælp, om det blev nødvendigt.

Den nye "Ejderpolitik" blev vedtaget af Rigsdagen d. 13. november 1863. To dage efter døde kongen Frederik d. 7. Han nåede ikke at underskrive "Novemberforfatningen", som den nye lov kaldtes. Den nye konge, Christian d. 9., var betænkelig, og mente loven ville betyde krig med Prøjsen. Endelig d. 18. november gav han efter for pres fra ministrene og folkestemningen, underskrev loven og Ejderpolitikken skulle føres ud i livet.

I slutningen af 1863 blev store danske militærstyrker forlagt til Slesvig og tog opstilling ved "Dannevirke". Dette forsvarsværk havde man i Danmark hos både Rigsdag, regering og folket, en hel overdreven tro på som forsvarsværk. Også fra Prøjsisk/Østrigs side blev der trukket militær til området, omkring 60.000 mand, som d. 1. februar gik over Ejderen med kurs mod "Dannevirke". På dansk side var der samlet 40.000 mand samt store mængde militær materiel.

Stillet overfor disse kendsgerninger valgte den danske general de Meza at rømme "Dannevirke". Dette skete om natten imellem 5. og 6. februar i stærk kulde og snefog. For ikke at vække for meget opsigt blev dele af den danske hærs udrustning efterladt ved "Dannevirke". Det gjaldt om at komme så langt mod nord som muligt, inden prøjserne satte efter dem. Omkring 30.000 danske soldater nåede Sønderborg. Forinden var hærens hovedstyrke blevet nået af tyskerne ved Sankelmark, hvor tyskerne blev standset, hvorefter de danske soldater gik i stilling på Dybbøl.

I de næste par måneder blev de danske styrker i Dybbøl-skanserne udsat for tyskernes beskydning, der foregik med langtrækkende kanoner. Danskerne havde ingen muligheder for på alvorlig måde at svare igen og skanserne blev totalt sønderskudte. Den 18. april blev Dybbøl stormet, og henved 3.000 soldater mistede den dag livet. Resterne af den danske hær måtte trække over til Als og videre til Fyn og Sjælland. Tyskerne fortsatte nordpå og i den følgende tid kunne overalt i Nørrejylland træffes enheder af prøjsiske og østrigske hærstyrker. Flere gange blev proklameret våbenstilstand og flere gange blussede krigen op; så her og så der. Men for Danmark var krigen tabt. I oktober 1864 blev der sluttet fred og Danmark måtte afstå Slesvig og Holsten til Prøjsen og Østrig, og landets sydgrænse blev trukket langs Kongeåen.

GH

Egnens slotte og herregaarde II.

Stubbergaard

Omtrent en kilometer syd for kirkebyen Sevel ligger Stubbergaard; man kommer dertil ad en hulvej. Tager vi derfra endnu et par kilometer mod sydøst, finder vi på et næs i Stubbergaard Sø, der tidligere var en ø, de sidste rester af det gamle Stubbergaard, der for 3 - 4 hundredår siden »var for et fyrsteligt hus at anse«, og som i århundreder forud igen var et stille nonnekloster.

Nonneklosteret tilhørte formentlig benediktinerordenen og nævnes første gang 1268. Det kaldes da Stubthorp. Navnet er et vidnesbyrd om, at her har været en anden bebyggelse, førend klosteret blev anlagt. Det vides ikke, hvornår dette er sket, og for øvrigt har vi kun få efterretninger om det gamle kloster. Det gamle arkiv er for størstedelen gået tabt; men meget af det eksisterede så sent som 1870; da blev det sidste af den gamle hovedbygning nedrevet, og store mængder gamle pergamenter og papirer blev læsset på trillebøre og kørt ud i søen. Andre af de middelalderlige pergamentdokumenter blev anvendt til at lappe hullede klæder med - en forunderlig tanke, at ejeren, folketingsmand Jac. Boserups tjenestekarle sled de uerstattelige aktstykker op som bukselapper! Den gamle stavemåde afløstes omkring 1400 af andre former, og efterhånden blev formen Stubber Kloster enerådende.

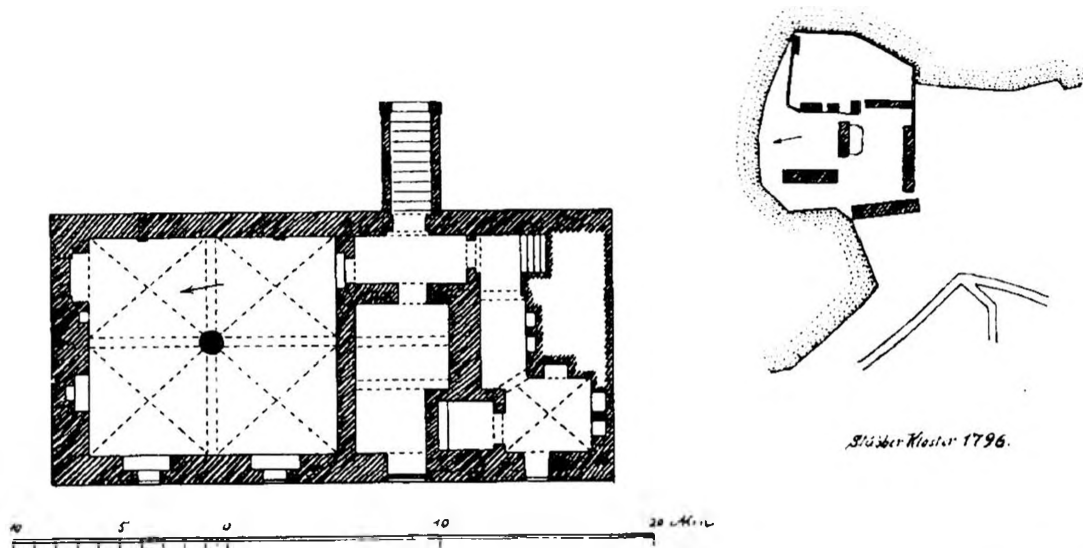
Det er ikke muligt nøjagtigt at angive tallet på nonnerne, og vi kender kun navnet på ganske enkelte priorisser. På reformationstiden var der to: Else Olufsdatter Munk, der var søster til den sidste katolske biskop i Ribe, Iver Munk, og Elsebe Ryttersdatter af familien Rytter til Kappel. Klosterets gods styredes af en prior.

Omfanget af det gods, der tilhørte Stubber Kloster, fremgår af det skøde, der blev udstedt, da det 1547 blev solgt til Iver Juel. Klosteret ejede dengang hele Sevel sogn og en stor del af Trandum, der 1554 blev indlemmet i Sevel sogn. I Sahl havde det 14 gårde, i Ejsing 8 og i Handbjerg 10 gårde, deriblandt Handbjerg Hovgaard, samt 8 bol. Resten var spredte besiddelser fra Skjern i syd til Thisted i nord og Højslev i øst. Ialt 146 større og mindre gårde og bol beliggende i 34 sogne. Den sidste prior magister Christiern Hvid nævnes 1523, da klosteret af kong Frederik I fik indtægten af Hagebro, en mils vej syd for det, mod at holde broen vedlige. Under de vanskelige forhold på reformationstiden blev klosteret »røvet og plustret 3 gange«, og det gik også ud over prioren. En dag i 1532 kom Jep Thomsen fra Holstebro og nogle flere og »tog Stubber Kloster og alt hans gods, som derudi var, fra ham og gjorde ham så arm, at han måtte løbe ud af klosteret«. Som kongens rentemester fik han 1535 til opgave hos sit eget kloster at opkræve en skat på 200 mark, »og desuden skal alt sølvtøj komme kongelig Majestæt og kronen til stede«. Ved reformationens sejr 1536 kom Stubber Kloster under kronen og forlenedes til Mogens Kaas; men allerede

1538 fik magister Iver Kjeldsen Juel det i forlening »mod at give 50 dlr. årlig og tjene selvferde velrustet til hest eller skibs og besørge de jomfruer, som er eller bliver indgivne i samme kloster, deres tilbørlige underholdning efter gammel sædvane, samt holde klosteret ved skellig bygning og tjenerne ved lov«.

Iver Juel var født 1494 på Astrup i Salling, som hans fader Kjeld Juel ejede. Efter endt uddannelse blev han Frederik I's sekretær og fik efterhånden flere gejstlige embeder. Ligesom fætteren Mogens Munk på Volstrup sluttede han sig til Christian III. Samme år, som han blev forlenet med Stubber Kloster, holdt han bryllup med Mette Munk fra Krogsgaard ved Ribe. Klosterbygningerne var i en sørgelig forfatning; en stor del var nedbrændt og resten til dels faldefærdige; men Iver Juel arbejdede på at bygge op, især efter at han 1547 havde fået skøde på klosteret med tilliggende gods. Han gav 12.765 daler for det og påtog sig forpligtelse til at underholde de nonner, der endnu var tilbage. Samme år solgte han en del strøgods for 5.704 daler, hvoraf en stor del var det længst bortliggende af klosterets gods; herved fik han altså næsten halvdelen af købesummen dækket.

Stubber Kloster blev nu til Stubbergaard, og inden længe var den forvandlet til en stolt borg med grundmurede huse, med tårne og med grave rundt om. Byggeriet var Iver Juel i gang med allerede 1545, inden han var blevet ejer af klosteret. 1555 opførtes et fruerstuehus i nord med tårn. 1556 døde han og blev begravet i Sevel kirke »med stor ære«, og »alle sørgede og begræd hans død«. Derefter havde Mette Munk gården til sin død 1589, hvorefter sønnen Kjeld Juel overtog den. 1592 fornyede han det søndre stenhus, samt ombyggede ladegården, der lå på klosterholmen. Adgangen hertil havde hidtil kun været med båd, men Kjeld Juel lod slå en bro. Han var født 1549 og blev først gift 1604 - med den unge Christence Juel, datter af Herman Juel til Aabjerg. I morgengave fik hun Stubbergaard på livstid, og i over 50 år sad hun som frue her; men hun måtte døje megen modgang og sorg. Kun to år levede hun med sin første mand, og et andet ægteskab med Kjeld Krabbe varede kun et år. Tredie gang blev hun gift med Knud Gyldenstjerne; han var altid i pengevanskeligheder, og han mindes som en fæl bondeplager. De sidste 20 år af sit liv sad hun enke, og af de syv børn, hun fik, var der kun et, der overlevede hende. Tre gange oplevede hun, at egnen blev oversvømmet af fjender, der også fandt vej til Stubbergaard. Og endelig var hun stadig udsat for krav fra Kjeld Juels arvinger, der gang på gang forlangte skifte. Under alt dette søgte hun trøst i religionen. Hendes fromhedsøvelser bragte hende imidlertid i skarp modsætning til præsten i Sevel Jørgen Friis. Han havde et helt andet og meget mere luthersk syn på kristenliv og kunne ikke lade være at give udtryk herfor. Hun ville imidlertid ikke finde sig i kritik og forfulgte ham med blindt had. Kong Christian IV gav hende medhold og holdt på, »at bøddelen burde rive hans tunge af hans hals« Så galt gik det dog ikke, han kom til at sidde i fængsel og slaveri et par år og blev siden præst i Sverige.

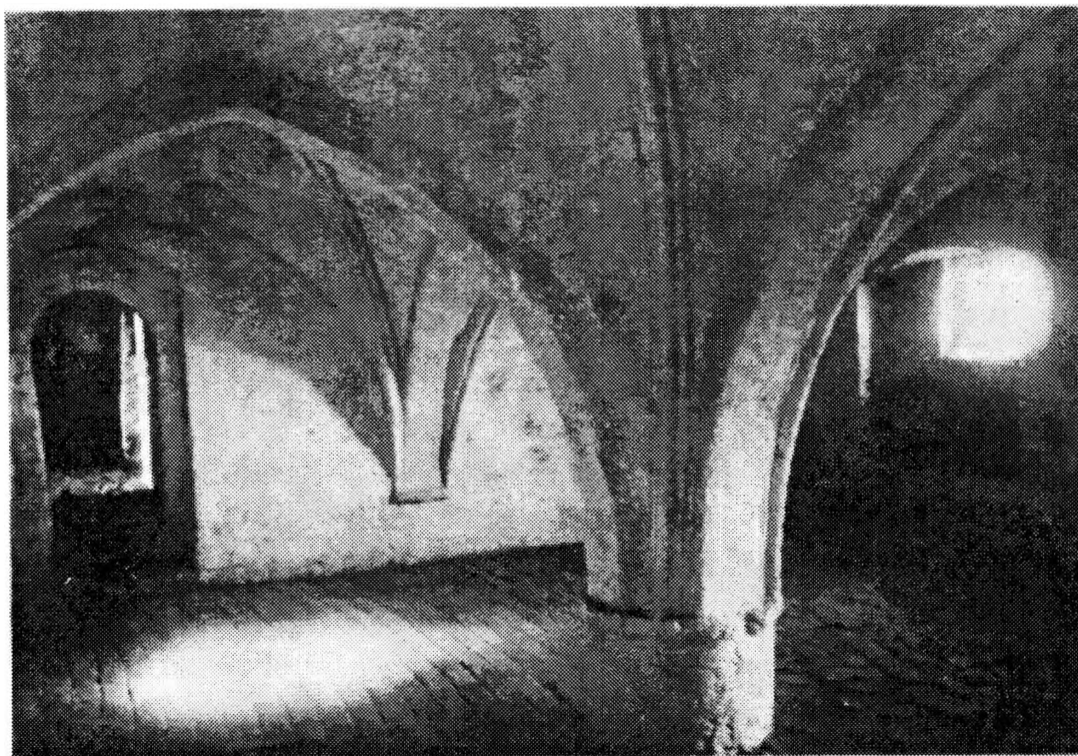
Plan af den middelalderlige bygning, der på beliggenhedsplanen til højre ligger midt på halvøen (Nationalmuseet).

Christence Juel døde i begyndelsen af 1658; men i de urolige tider trak det ud med at få orden på dødsboet, så delingen først blev fuldendt 1662, da der blandt arvingerne nævnes Jacob Ulfeldt til Nørre Karstoft, jomfru Anne Cathrine Akeleye, der var yngste datter af Knud Akeleye til Krengerup, hendes svoger Claus Sparre til Sønder Tanggaard, der var gift med hendes søster, jomfru Anne Munk til Haraldskær og Frantz Rantzau til Estvadgaard. Disse arvinger havde ikke alene delt bøndergodset, men havde hver sin part i hovedgården og dens bygninger. En del af disse parter blev senere delt, så der f. eks. 1678 var ikke mindre end 14 lodsejere, og en tid skal der have været 24, i hvert fald var flere af parterne $1/24$ af hele gården. En part på $1/7$ tilfaldt 1690 kongen for skatte-restancer; den blev udlagt til kongeligt ryttergods.

Ganske enkelte af ejerne boede på gården, således jomfru Anne Cathrine, der levede her i en årrække. Hun nævnes sidste gang 1703; men så forsvinder hun. Sagnet fortæller, at hun uden at være ejer af noget som helst måtte rejse over heden ad Viborg til.

En stor del af ejerne boede i helt andre egne af landet og solgte derfor deres parter, som efterhånden samledes på færre hænder. Allerede 1725 købte Frederik Sehested til Rydhave halvparten, som da tilhørte Frantz Rantzaus svigerdatter (11 tdr. htk., mølleskyld $5\frac{1}{2}$ tdr., tiende $5\frac{1}{2}$ tdr. og noget gods). Denne halvdel af Stubbergaard tilhørte så de skiftende ejere af Rydhave i næsten 100 år.

Efter jomfru Akeleyes død blev hendes part solgt til Christen Linde til Volstrup for en pris af 75 rdl. pr. td. htk., og 1744 blev den af hans arvinger solgt til Morten Quistgaard. Denne part udgjorde da $2/7$ af Stubbergaard. Resten, altså $2/14$ tilhørte fra 1747 Christen Linde til Kærgaardsholm og hørte sammen med denne gård, til Jørgen Hvas 1758 solgte den til Morten Quistgaard, som således nu ejede den anden halvdel. Han stammede fra Kvistgaard i Vejrum og havde tjent sig rig ved studehandel; han boede ofte på gården, indtil han 1778 solgte sin

Det nordre rum i den middelalderlige kælder (foto. Nationalmuseet).

part til Peder Hansen til Landting, der igen 1790 solgte til stiftamtmand Niels Sehested til Rydhave. Og efter den omtumlede tilværelse, som Stubbergaard havde ført siden Christence Juels død 1658, var den nu atter samlet under én ejer.

Niels Sehested boede i Viborg, hvor han var stiftamtmand, og hans pengeforhold blev efterhånden, særlig efter statsbankerotten 1813, meget dårlige. Forskellige annoncer i aviserne giver et indtryk af gårdens størrelse og drift efter århundredskiftet. Da han 1801 averterede om en forpagter, angav han gårdens areal til 850 tdr. ld. Der har vel ingen meldt sig, for han udparcellerede nu gården og faldt en hovedparcel på 230 tdr. ld. med $7\frac{1}{2}$ tdr. htk. Da han 1811 igen ville forpagte bort, averterede han, at der på gården blev sået 50 tdr. rug og 18 tdr. byg, samt avledes 100 læs hør; der holdtes 40 stude og over 200 får. Hans dårlige pengeforhold bevirkede, at han 1821 blev sat under værgemål af sin tidligere forvalter på Rydhave N. L. Boserup, der dengang ejede Vinderup Ladegaard, og ved hans død 1821 var boet insolvent. Stubbergaard med tilhørende 144 tdr. htk. bøndergods samt Ryde kirketienende og Sevel konge- og kirketienende blev sat til auktion; men der opnåedes intet bud. Bøndergodset blev så solgt fra, og 1825 blev gården (23 tdr. htk.) for 1.220 rbd. sølv solgt til Direktionen for Viborg Stifts offentlige Midler, der havde prioritet både i Stubbergaard og Rydhave, som blev solgt samtidig.

To år efter solgtes den til N. L. Boserup for 1.670 rbd. sølv. Han

udparcellerede gården og skødede 1836 hovedparcellen (12 tdr. htk.) til sin søn exam. jur. Jacob Boserup. Som følge af de forviklede ejerforhold var Juel'ernes stort anlagte herresæde tidligt gået i forfald; 1769 var bygningerne »ikkun slet og ringe«. I begyndelsen af det 19. århundrede forsvandt efterhånden tre af fløjene; 1807 brændte østfløjen, og 1805 og 1834 blev henholdsvis syd- og nordfløjen nedbrudt. Kun vestfløjen stod til op mod 1870. Avlsgården var allerede tidligere flyttet et par kilometer mod nordvest, hvor Ny Stubbergaard allerede 1797 havde sin nuværende beliggenhed. Jorden var bedre her, medens den nede omkring søen længst var sprunget i lyng. På Ny Stubbergaard tog Boserup ophold; avlsbygningerne blev bygget op, og markerne kom efterhånden i kultur, og 1849 byggede han den nuværende hovedbygning, som han flyttede ind i 5 - 6 år senere. Det fortælles, at den blev bygget således, at den foreløbig kunne bruges som studestald og er vel så blevet benyttet dertil i nogle år. Senere blev laden og efterhånden de øvrige bygninger opført. Af det gamle klosteranlæg er nu kun de hvælvede kældre under vestfløjen tilbage af den fordums storhed; over disse byggedes et hus, der senere atter er fjernet og af ejeren, ingeniør Lausen, erstattet med et stort stråtag. 1870 solgte Jac. Boserup gården til M. Skow, der før havde ejet Bustrup, for 24.000 rbd. (heraf 3.000 for besætningen) og flyttede til Sindinggaard, som han havde været medejer af siden 1860. To år efter solgtes Stubbergaard til et interessentskab, der havde til hensigt at udtørre de tre søer. Det mislykkedes dog, og et medlem af selskabet, overretsassessor H. Lund overtog gården 1873. Han solgte den igen 1876 til tømremester J. P. Nielsen i København, som boede her en tid og byggede en stor trælade, 40 alen lang, 24 alen bred og 20 alen høj. Han måtte imidlertid gå fra gården, og 1880 blev den for 90.000 kr. købt af Alfred Kabell, der tidligere havde været forvalter hos J. P. Nielsen og var en meget dygtig mand. I den ene ende af den store kostald, hvor der var plads til 150 kreaturer, indrettede han et mejeri, hvortil han købte mælken fra omegnens gårde.

Kabell solgte 1890 gården til Sv. G. Møller fra Østrupgaard (nu Østruplund), som ikke tog ophold her. Hans broder, stamhusbesidder, cand. polyt. Holger Møller til Østrupgaard, solgte 1902 gården til professor, dr. phil. Kr. Rørdam, der 1904 afhændede den for 113.000 kr. til højskoleforstander H. C. Nielsen-Svinning. Han mageskiftede den (23½ tdr. htk.) 1910 til proprietær A. Stahlhut-Nielsen. Under ham kom gården helt ud af drift, og 1915 solgte han den til et konsortium for 122.000 kr. Den blev nu udstykket, så hovedparcellen blev på 108 tdr. ld. med 6½ tdr. htk.; den blev købt af Valdemar Lund for 73.500 kr. En anden parcel og derunder Gammel Stubber Kloster købtes af ingeniør Valdemar Lausen i København, der med stor forståelse har værnet om de sidste rester af det gamle Stubbergaard. Denne parcel, der omfatter ca. 1.000 tdr. ld. hede, sø og plantage, ejes nu af Valdemar Lausens søn, Valdemar Lausen, bosat i Argentina. Det lykkedes ikke for Valdemar Lund at få den forfaldne ejendom i stil, og 1919 byttede han med Villads Kudahl, Bakkegaarden i Stendis, Ryde sogn. Denne gav

Ny Stubbergaard's hovedbygning set fra syd. (fot. Niels Elswing)

sogn. Denne gav 45.000 kr. i bytte, og en afgift til Sevel præsteembede, der hvilede på gården, blev afløst med 1.200 kr. Da den ny ejer kom til Stubbergaard, var alt i en sørgelig forfatning. Bygningerne var forfaldne, markerne i højeste grad forsømte, og redskaber og besætning var der ingen af. Men i løbet af få år lykkedes det ham at få gården i god form, så den kunne føde en besætning på 70 kreaturer, deraf 30 køer. Ungkreaturene blev fedet, og der solgtes en halv snes stykker om året. Den er nu én i hver henseende veldrevet gård, der er et smukt vidnesbyrd om, at det forfaldne ved dygtigt arbejde kan bringes på fode igen. Ejendommen, hvortil hører 110 tdr. ld., tilhører nu sønnen C. J. J. Kudahl.

H.C. HANSEN (Fra "Danske Slotte og Herregårde" 1956)

EJERE

1268	Benediktinernonnekloster
1536	Kronen
1547	Iver Kjeldsen Juel
1589	Kjeld Juel
1662 - 1790	Mange parthavere
1790	Niels Sehested (enejer)
1825	Viborg Stiftsøvrighed
1827	N. L. Boserup
1836	Jac. Boserup
1870 - 1915	Forskellige ejere
1915	V. Lund (hovedparcellen)

Arne Christensen 1926 - 2002

Han var fra 1994 til 2001 med i bestyrelsen for
Vinderup Egnshistoriske Forening.

Under stor deltagelse begravedes fredag d. 12. juli 2002 på Handbjerg kirkegård Arne Christensen fra Lindholm i Handbjerg, der var død i sit hjem i ugen før. I kirken talte en af hans gode venner, provst H.K. Jørgensen, Holstebro, der også foretog jordpåkastelsen. Ved den efterfølgende mindesammenkomst på Hotel Vinderup var det provst Lausten Thomsen fra Ryde, der lagde for med et smukt indlæg med træk fra den tid, han og familien havde kendt og samarbejdet med Arne.

For os, der fra Egnshistorisk Forening deltog i begravelsen, blev det en gribende afsked med en god ven, en lokalhistorisk kyndig og en nøjsom mand, der havde sine meningers mod.

Stille og roligt sov han ind, netop som han havde passeret et af sit livs højdepunkter. Et stort følge fyldte Handbjerg Kirke ved begravelsen. Salmesang og orgelklang fyldte det gamle kirkerum, mens sommerens blomsterpragt smykkede Arne Christensens kiste. På kirkegården kom han til at hvile under store træer ved hans forældres gravsted. Ringen var sluttet. Et livsløb var endt.

Gunar Hallum

Di gammel o di ny Tier

I forgængereren for Vinderup Avis, der hed Vinderup og Omegns Folkeblad, har vi i et aprilnummer 1920 fundet dette lille digt . Hvem der har skrevet det vides ikke, men det har nok ikke været en årsunge.

En Viis

om

Di gammel o di ny Tier

Te o sønges ve De Samvirkende Jyske Mejeriforeningers Jubilæumsgilde.

1.

A mindes tidt den gammel Tie,
da sjel vi skummet Fløden.
Den Tie er no forlængst forbi,
da vi fik Smør i Grøen.
Te Mejeriet Mjælken goer.
For Mjælk o Brøe om Maanen foer
vi no te Daws en Kaffetoer
o Brøe med Margarine.

2.

I gammel Tie vi soeld vor Smør
foruden „Topnotiering”.
Men sinn fæk vi som en Honnør
for ekstrague Levering
en Pris, som di kaldt „øvver Top”.
Og de vaar swær, saa de læev op.
Men den, som fiedet mest si Krop,
di saae, de vaar Grossieren.

3.

Vi haar en Mængde Møder
hurdan te vi ska nær wos
Men Pigerne, der malke, som
wor gammel Muer haar lær wos,
di ingen Stejer findes mier,
no ska di hækkel o brodier.
Og hvis en Malkestuel di sier,
forstor di ett o brugg 'en.

4.

Nær Hønsene en Æg haar loe,
saa ska den nummerieres.
O vil vi Tingene forsto,
saa skal der kontrollieres
i hwer en Hjørn o hwer en Krog.
O gier Kartofflerne vi Mog,
saa skal der føres Regnskabsbog,
O skrywwes, hur vi loe et.

5.

A tænker tidt, hwa blywr 'et te?
Mon eet vi legges øde.
Mi Kyer jo ett vil nywwes ve
o foe en dawle Føde.
Nej, Roer o Kager ve di hae,
o saa forlanger di endda,
te a for hwer især ska ta'e
en Part i Andelstyren.

6.

Hurdan te de tesidst vil goe,
skal ett saa ligg a sej jer.
Men nær vi aaltid passer po,
te ind vi mier tejer,
end te enhver Tie ud vi gi'er',
saa trowr a, a kan garantier,
der ingen Skaae for nowwer skier,
som de er vae'r o rejne.

Nogle ny erhvervelser på Arkivet.

Fra Niels Aage Nørgaard har vi modtaget to disketter med hans slægtsbøger

- Slægterne fra "Nørgård " i Åkjær, Fly sogn
- Efterkommere fra Vestergård i Sevel Sogn, Ginding Herred. Efter 1759.

Da vi jo har dem i vor PC vil det være forholdsvis let at søge i dem.

For dem, der helst vil se på papir, har vi har indtil videre lavet udskrift af "Slægterne fra "Nørgård " i Åkjær, Fly sogn", den er på 350 sider. Det tager jo så lidt længere tid at finde hvad man søger, men det har jo også sin charme.

KG

Tjenestekarl og jernbanebørste.

Hans Krarup Jensens erindringer.

Dette er titlen på en afskrift, som Arkivet har modtaget fra Tove W. Krog i Viborg. Vi lader hende selv fortælle om fundet af det gamle kollegiehæfte i forordet til beretningen:

En tirsdag aften i maj måned år 2000 var jeg som så ofte før til "Spildloppernes" loppemarked i Viborg - og der på bunden af en gammel papkasse under en stak bøger lå den - et tykt kollegiehæfte, godt slidt og lidt nusset. Jeg tog den op og kiggede i den. Det så ud til at være en slags dagbog, skrevet med blyant, lidt svær at læse - især her i den dårlige belysning. Min nysgerrighed var vakt, så jeg købte den sammen med et par gamle bøger - og glædede mig til at komme hjem og kigge nærmere på mit fund.

*Den næste aften blev jeg hurtigt helt opslugt af at læse i den. Dens forfatter er **Hans Krarup Jensen**. Han beretter om stort og småt fra et langt, arbejdsomt liv - helt fra barndommen til langt hen i voksenlivet - og fortæller meget levende om de steder, personer og tildragelser, han har været ude for. Erindringerne kan deles op i fire hovedafsnit:*

- 1. Barndomstiden.*
- 2. I Viborg.*
- 3. Tjenestekarl på forskellige gårde og herregårde.*
- 4. Børste ved vej- og jernbaneanlæg.*

Kun det første afsnit om barndomstiden har direkte tilknytning til vor egn; det starter således:

*Det er jo ligesaa naturligt at dø som at blive født men for de flestes Vedkommende saa er der jo en del Vrøvl og Mas og Besværligheder mellem de to Punkter. Det første jeg kan huske er fra **Rønbjerg Mose**, som Fader*

arbejdede i. Vi Børn og Moder maatte jo hjælpe til med at rejse Tørvene á fem Øre pr. Tusind og sætte Tørvene i Skruer á ti pr. Tusind. Det skulde være hele Skruer, og hver Tørv skulde sættes med Haanden. Hvor meget Fader kunde tjene om Ugen alene, det ved jeg ikke, men det var lykkedes en enkelt Uge at tjene 18 Kr. tilsammen. Det var en saa straalende et Resultat, at det blev der talt om længe, men det havde vi ogsaa været syv Mennesker om hele Ugen, og i en Arbejdstid fra Klokken 5 om Morgenen til Klokken 8 om Aftenen. Men ellers laa Ugefor-tjenesten paa en 12-15 Kr. Det var jo kun i 2-2½ Maaned om Sommeren, der kunne tjenes saa svimlende Summer. I den øvrige del af Aaret kunde der tjenes 50-65 Øre om Dagen, naar der ellers var noget [arbejde] at faa. Jeg kan endnu ikke forstaa hvorledes Moder har baaren sig af med at holde Liv i os 6 Børn med den Aarsindtægt, men vi blev store og ret kraftige. Der vankede ikke som ved at arbejde for Landmændene Mælk, Kartoffler eller Brød. Et 5 Kg-Rugbrød kosted 52 Øre, Margarine 38 Øre, ½ Farin 24. Det var ikke almindelig dengang med St. Melis, men der blev heller ikke sagt nogentider, vil I have mere. Nej, det gjaldt om at nøjes med saa lidt som mulig. Jeg kan endnu saa mange Aar efter se Taarer i Moders blaa Øjne, naar hun maatte nægte os et Stykke Brød mere.

Derefter fortæller han om bl.a. Stærke Hans, hans far Klok Hans, ejeren af tørvefabrikken i Hvidemose K.Rolandsen, Købmand Vilhelm Jensen, Stine Nifinger og Sedsel Svart med flere.

Og ved byggeriet af skolen i Hvidemose erindrer han hvordan landbetjenten opgav at sætte Paaskesen ud af hans hytte for at gøre plads til skolebygningen.

KG

En moderne vaskemaskine.

I bogen "Dansk bondeliv i forrige århundrede" fra 1973 er der mange særdeles gode illustrationer. Jeg er her faldet over noget, som nok ikke var på mange gårde i 1800-tallet.

Teksten lyder:

Med jævne mellemrum blev de sidste amerikanske opfindelser omtalt i vore hjemlige illustrerede blade. Omtalen af den sidste nye amerikanske vaskemaskine lovede en behagelig gynetur i stedet for en streng vaskedag.

KG

Fra kroejer Mads Hansens dagbog.

Navnene Mie og Mads Hansen er uløseligt knyttet til Sevel Kro, hvor de i en lang årrække fra 1926 var kroens ejere og værtspar, kendt af mange mennesker ud over landet, bl.a. mange af vore kendte danske skuespillere, der tit havde deres ophold på kroen.

Da Sevel Kro fornylig havde 200 års jubilæum som kgl. privilegeret kro, var blandt gæsterne Mie og Mads Hansens ældste søn, tidl. kontreadmiral Hans Dynnes Hansen. Han medbragte en afskrift af Mads Hansens dagbog fra årene 1936 - 39 samt regnskaber fra de første år, de ejede kroen. En kopi af dagbogen kan nu ses på Egnshistorisk Arkiv i Vinderup.

Vi har kigget lidt i dagbogen, der fortæller om Mads og Mie, om forholdene i Sevel for 70 - 80 år siden og om, hvor svært det var at drive kro dengang. De overtog kroen i 1926, den var da i forfalden stand, og gæsterne var få. Således var indtægterne en lørdag i april på 4,70 kr., en søndag i august samme år kom man helt op på 33 kr. I marts 1929 solgtes for ialt 63,10 kr., i december samme år for 42,85 kr.

Men efterhånden gik det bedre, og bedst i sommermånederne. Fra 1933 beretter dagbogen således om følgende selskaber, der gæstede kroen fra sidst i maj til midt i juli: Journalistforening fra Skive. Manufakturhandlere fra Lemvig. Husmoderforening fra Struer samt en forening fra Mors. Lærerforeningen fra Lemvig. Smedemestrene fra Skive. Ringkøbing Amts Politiforening. Sevel Ungdomsforening med bal. Borger- og Håndværkerforeningen fra Vinderup. Grønhøj Husmandsforening. Fjaltring Husmandsforening. Ejsing Socialforening. Forening fra Gimsing. Lysgård Husmænd. Hjerm KFUM og K. Borbjerg Ungdomsforening.

Mads Hansen var en slider, der ikke gik af vejen for at gå på dagleje. Således fortæller dagbogen, at han i marts 1939 i fem dage læssede mæg i møddingen på Vestergård i Sevel, 32 læs den første dag, så det var hårdt arbejde, og lønnen for 5 dage var ialt 35 kroner. I maj og juni samme år hjalp han med at bore efter vand på mejeriet Thejls i Sevel, og dagbogen konstaterer, at man kom til vand og satte filter på 166 alens dybde! Mads harpede også grus og hjalp vognmand Aage Jensen, Sevel, med at køre grus på Vinderup-vejen.

På den tid var der masser af ål i søerne ved Sevel. 7. maj 1936 satte Mads 1.000 kroge med orm og fangede 74 ål, ca. 25 pund, dagen efter 55 ål, ca. 20 pund på 900 kroge. Han var også jæger, og en aften i september 1939 skød han 15 agerhøns, et par uger efter var han ude med bøssen kl. 5 om morgenen, og byttet var 6 høns, 1 and og 1 hare.

En væsentlig indtægtskilde for Mads var kortspil, Whist og Ligeud, hvilket også noteres i dagbogen. En optælling viser, at Mads ved kortspil i 1939 vandt ca. 472 kr. og tabte ca. 32 kr., altså en nettoindtægt (skattefri) på 440 kr. Det

kan ses i relation til, at en middag med suppe, steg og dessert kostede 2,50 kr.

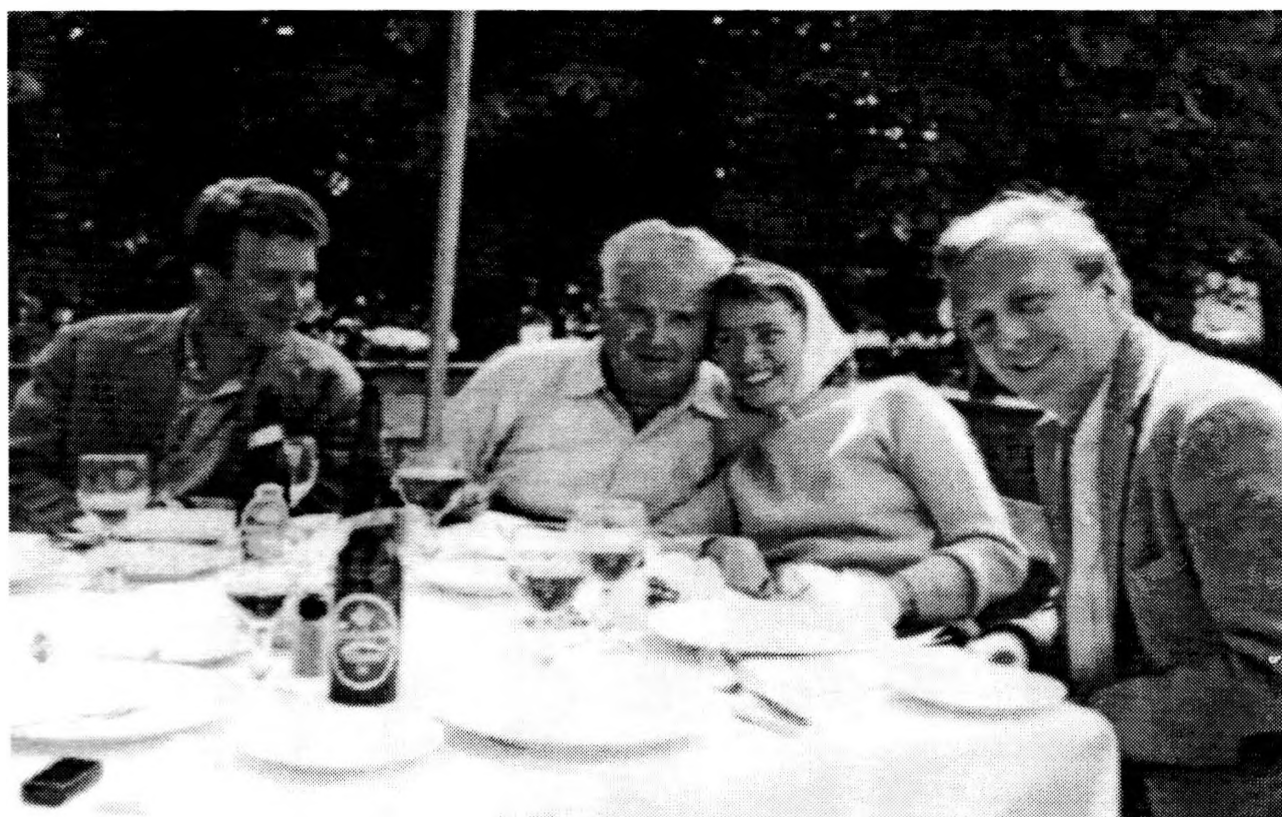
Og hvad skete der ellers i Sevel? Jo, i 1938 havde nazisterne flere møder på kroen, dog kun med 9 - 12 deltagere. Den 3. september 1939 skulle ungdomsforeningen have haft høstfest på kroen, men den blev aflyst på grund af den 1. verdenskrig, der netop var brudt ud. En uge efter fortæller dagbogen: Der er en del blevet indkaldt. Det er forbudt private biler at køre. Det kan være vanskeligt at få mange ting. Den 15. december: I aften kom rationering på kaffe. Ret uheldigt for Sevel Kro, hvis slogan i mange år var "Stegte ål og ren kaffe!"

Da filmen "Jens Langkniv" blev optaget i efteråret 1939 på Sevel-egnen, var det en guldgrube for kroen. Dagbogen beretter i august: Der er 18 filmfolk og har været en del flere. Et par dage senere: Jeg har filmet i dag! Mads var nemlig statist i filmen. Den 11. september fortæller Mads: Jeg har ikke haft tid til at skrive (i dagbogen) i næsten tre uger, da vi har haft så travlt. Den 25. august solgte vi for 400 kroner, og så har vi alle skuespillerne, 20 - 25 ialt.

Senere hedder det: Søndag den 8. oktober rejste de sidste skuespillere, og nu har vi fået det slemt roligt! Og i julen fortælles: Vi har fået julebrev fra bl.a. Lulu Ziegler og Poul Reichhardt. Sidstnævnte blev forøvrigt en nær ven af Mads Hansen.

Fortsættes næste side

Et andet træk fra samme jul skal også med for at give et billede af Mads og Mie: 2. juledag inviterede de 11 børn fra to børnerige familier i Sevel op på

Skuespillerbesøg på kroen. Fra venstre Jørgen Reenberg, Mads, Lise Ringheim og Henning Moritzen.

Møder, arrangementer, ture m.m.

Hvor intet andet er nævnt er mødestedet Arkivet, Vinjes Torv 1, Vinderup.

Tirsdag d. 6. august kl. 19:30	Aftentur til Hjerl Hede. Kirsten Linde viser rundt og fortæller om haver og udendørsarealer. Mødested ved indgangen. Medbring kaffe.
Onsdag d. 30. oktober kl. 19:30	Skovrider P. F. Tøttrup fortæller om Hedeselskabets historie og aktiviteter. Medbring kaffe.
Onsdag d. 13. november Brugsens P-plads kl. 19:00.	Aftentur til Holstebro Museum. Tilmelding senest 11/11 tlf 97 44 29 98 eller 97 44 84 41. Der køres i privatbiler fra Brugsens P-plads kl. 19:00. Kaffe kan købes på museet.
Onsdag d. 11. december kl. 19:30	Julemøde ved Maja Mortensen. Medbring kaffe.
Onsdag d. 12. februar kl. 19:30.	Tidligere sparekassedirektør Jørgen Sørensen, Sevel, fortæller om sin udstationering i Bosnien. Medbring kaffe.
Onsdag d. 12. marts kl. 19:30.	Generalforsamling. Efter kaffen vises film. Medbring kaffe.

kroen til juletræ og chokolade. En smuk gestus! Og i måneden før var 12 af beboerne på Sevel Alderdomshjem inviteret op på kroen til kaffe.

Dagbogen fortæller mest om Mads Hansens gøremål. Han var indbegrebet af den hyggelige, joviale kromand, der gjorde alt for, at gæsterne skulle befinde sig vel, og han var ikke snobbet. Men ingen, der har kendt Mie, var i tvivl om, at det også var hendes dygtighed i køkkenet, der var med til at skabe Sevel Kros gode ry, selv om hun beskedent holdt sig i baggrunden.

Iøvrigt er mange gamle sevelboere nævnt i dagbogen, bl.a. Helene og Peder Olesen, Bederholm, tømrer Kristian Linde, murer Kølback, lærer Munk, post Pilgaard, fisker Rudolf Rasmussen, Marius Maler, Mads (Post) Madsen, maler Nielsen og købmand Gades for blot at nævne nogle.

Daniel Christensen